

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Број _____

Датум _____

Београд

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области правно – економских наука

З А Х Т Е В**за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији**

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач 4. Статута Универзитета у Београду (“Гласник Универзитета“ бр.131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата:

ДЕЈАНА (МИОДРАГ) ГАЈИНОВ

(име, име једног родитеља и презиме кандидата)

КАНДИДАТ: **ДЕЈАНА (МИОДРАГ) ГАЈИНОВ** пријавила је докторску дисертацију под називом:

(име, име једног родитеља и презиме кандидата)

“ Привредно чудо земаља Источне и Југоисточне Азије “из научне области: **економија**

Универзитет је дана **11.10.2006. године** са својим актом под бр **150-18/32-06** дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

“ Привредно чудо земаља Источне и Југоисточне Азије “Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **ДЕЈАНЕ (МИОДРАГ) ГАЈИНОВ**образована је на седници одржаној **01.04.2015. године** одлуком факултета под бројем **1330/1** у саставу:

име и презиме члана комисије	звање	научна област
1. др Љубинка Јоксимовић	редовни професор	економска теорија и анализа
2. др Биљана Јовановић Гавриловић	редовни професор	економска политика и развој
3. др Властимир Лековић	редовни професор	економска политика

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана **10.06.2015. године**.

ДЕКАН

ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА

Проф. др Бранислав Боричић

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Број:

Датум:

Београд

На основу чл. 59. и 174. Статута Економског факултета Универзитета у Београду, Наставно-научно веће Економског факултета у Београду, на седници одржаној 10.06.2015. године, донело је

ОДЛУКУ

1. Усваја се извештај о оцени докторске дисертације кандидата **ГАЈИНОВ ДЕЈАНЕ**, магистра економских наука, под насловом:

“ПРИВРЕДНО ЧУДО ЗЕМАЉА ИСТОЧНЕ И ЈУГОИСТОЧНЕ АЗИЈЕ“

и одобрава јавна одбрана.

2. Универзитет је дао сагласност на предлог теме докторске дисертације одлуком број 150-18/32-06 од 11.10.2006. године.
3. Кандидат је објавио монографију:
"Процеси економске интеграције на америчком континенту", *Научна књига* - Београд, стр. 687., издата 1997.г.
Наведена монографија квалификује кандидата за одбрану докторске дисертације.
4. Извештај о урађеној докторској дисертацији Факултет доставља Универзитету на сагласност.
5. Именује се Комисија за одбрану докторске дисертације у саставу:

др Љубинка Јоксимовић
др Биљана Јовановић Гавриловић
др Властимир Лековић

Одлуку доставити:

- Универзитету у Београду
- Члановима комисије
- Кандидату
- Студентској служби
- Служби за опште и правне послове
- Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА
ДЕКАН

Проф. др Бранислав Боричић

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU
EKONOMSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na osnovu Odluke Nastavno-naučnog veća br. 1330/1 od 1.4.2015 g. određeni smo u Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata *Dejane Gajinov*, magistra ekonomskih nauka, pod nazivom “**Privredno čudo zemalja Istočne i Jugoistočne Azije**”. Pošto smo proučili završnu doktorsku disertaciju podnosimo Veću sledeći

REFERAT
o završenoj doktorskoj disertaciji

1. Osnovni podaci o kandidatu

Kandidat mr Dejana Gajinov rođena je 30.12.1961. g. u Beogradu. Osnovnu školu i Treću (nekadašnju Osmu) beogradsku gimnaziju završila sa nagradom „Svetozar Marković“. Upisala Ekonomski fakultet u Beogradu školske 1980/81. g. i diplomirala septembra 1985. g. na smeru *Spoljna trgovina*. U toku studija ostvarila je prosečnu ocenu 8,50 i ocenu 10 na diplomskom ispitu.

Školske 1985/86. g. upisala je postdiplomske studije (smer: *Međunarodna ekonomija*) na Ekonomskom fakultetu u Beogradu i položila sve predviđene ispite sa prosečnom ocenom 9,95.

Novembra 1997. g. uspešno je odbranila magistarsku tezu pod naslovom *Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu*. Izmenjena i dopunjena verzija magistarskog rada je iste godine objavljena kao monografija pod istim naslovom.

Završila je seminar u organizaciji Američke Privredne Komore pod imenom: Seminar for Young Leaders: “System of Restructuring - Incubator System” 1989.g. i specijalizaciju u Barseloni, u organizaciji Vlade Katalonije - Ministarstva za privredu, pod imenom “Workshop for Managers - Improvement of Trade between Spain and East European Countries” 1991.g.

Raspolaže aktivnim znanjem engleskog, francuskog, španskog i ruskog jezika. Za engleski i francuski jezik je ovlašćeni sudski prevodilac/tumač pri Okružnom sudu u Beogradu.

Nakon diplomiranja radila je u spoljnoj trgovini: predstavništvo američke firme AT&T, Beograd, od 1985 do 1986.g.; Jugopetrol Export-Import, Beograd, od 1986 do 1987. g. i Hempro Export-Import, Beograd od 1987 do 1992 g., prvo kao referent, na kraju kao direktor Sektora marketinga. Potom, postaje suosnivač spoljnotrgovinskog preduzeća Alfa Roler, Beograd i osnivač preduzeća za proizvodnju nameštaja Art Deco Galleries, Beograd, od 1992 do 1999.g. Godine 1995, odlazi u Moskvu, Ruska federacija gde živi i radi do danas. Zauzimala je rukovodeće funkcije u sektoru spoljne trgovine i građevinarstva: predstavništvo GP “Rad”, Moskva, od 1995-1998.g., kao zamenik generalnog direktora za spoljnu trgovinu; predstavništvo francuske firme AMI, Moskva, od 1998 do 2006.g., kao direktor Predstavništva; CYVAS, Moskva, od 2006 do jula 2008.g, kao direktor Sektora marketinga; grupa kompanija EAST LINE, Moskva, od jula 2008 do 2013.g., kao direktor Sektora prekvalifikacija, tendera i nabavki.

Od 2001-2013. g. radila je kao gostujući profesor na Institutu za ekonomiju, Moskva, na predmetu *Međunarodni ekonomski odnosi*.

Učestvovala je na brojnim naučnim domaćim i ino-simpozijumima: Kongresi međunarodne federacije o Latinskoj Americi i Karibima - FIEALC 2001, 2003, 2005, 2007, 2009 i 2011.g. i Međunarodni kongresi amerikanista - ICA 2000, 2003, 2006, 2009 i 2012. g. Takođe je bila organizator i urednik međunarodnog naučnog skupa (uz učešće ambasadora mnogih zemalja i predstavnika Evropske unije) i urednik zbornika (na srpskom, španskom i engleskom jeziku) Latinska Amerika u procesu globalizacije i regionalizacije – mogućnosti, perspektive i opcije.

Pored jedne monografije, mr Dejana Gajinov je napisala i objavila 20 radova, u kojima se javlja kao jedini autor. Objavljeni radovi su relevantni za temu doktorske disertacije. Stil pisanja mr Dejana Gajinov je jasan i precizan, a rečenica bogata i sadržajna. Radovi mr Dejana Gajinov su na visokom teoretskom i metodološkom nivou, što svedoči o njenoj naučnoj i stručnoj kompetentnosti.

Doktorska disertacija mr Dejana Gajinov je napisana na 348 strana (prored 1,5) i ima teoretsko-empirijski karakter. Sastoji se od uvoda, pet glava (u okviru treće glave ima ukupno 8 poglavlja) i zaključnih razmatranja. Na kraju rada je dat spisak korišćene literature na 16 strana, sa ukupno 312 bibliografskih jedinica, uglavnom na engleskom jeziku i delom na francuskom, španskom, ruskom i srpskom jeziku, koju najvećim delom čine članci iz naučnih časopisa i zbornika, kao i monografija. Tekst disertacije sadrži 38 tabela i 12 grafikona, koji pružaju detaljnije informacije i ilustruju tekstualne nalaze i zaključke, kao i 250 fusnota, koje predstavljaju adekvatnu dopunu osnovnom tekstu.

2. Predmet i cilj disertacije

Tema ove doktorske disertacije je zahtevna i kompleksna. Kandidat mr Dejana Gajinov je za predmet svoje doktorske disertacije izabrala jedan od najinteresantnijih fenomena u razvoju svetske privrede posle Drugog svetskog rata: brz i uspešan privredni rast u zemljama Istočne i Jugoistočne Azije. Od velikog je značaja za razvoj nauke i koncipiranje ekonomske politike da se dokuči u čemu je tajna uspeha ovog regiona. Materija je veoma široko zahvaćena, a struktura rada valjano postavljena i omogućiće svestrano sagledavanje relevantnih pitanja.

Međunarodni ekonomski odnosi su takvi da, dobrim delom, određuju sudbinu međunarodnih odnosa u celini, naročito zato što je sve izraženija bolna podela na razvijene zemlje (RZ) i na zemlje u razvoju (ZUR), i sve veći gap između dve grupe zemalja. Među ZUR, jedino su se izdvojile azijske novoindustrijalizovane zemlje (NiZ), uz još par izuzetaka, svojim izvanrednim rastom u drugoj polovini XX veka. Zato je predmet istraživanja disertacije analiza okolnosti, uzroka i faktora vanrednih ekonomskih performansi azijskih ZUR, koje su zbog svoje izuzetnosti obuhvaćene sintagmom privredno čudo.

Svi se slažu da su azijske NiZ zabeležile spektakularan rast, ali ne postoji saglasnost zašto su ove zemlje sasvim iznenada i neočekivano počele da rastu tako brzo. Kao podrška različitim gledištima o poreklu privrednog čuda, razvijen je čitav niz tzv. stilizovanih činjenica. Teorije privrednog razvoja su posvetile relativno malu pažnju izuzetnosti azijskih NiZ. Najveći deo rasprave se zamrzao na dva polarizovana stanovišta, onom koje primat daje tržištu, odnosno onom koje primat daje državi. Međutim, sveukupno, ne postoje ni jednostavni, ni definitivni odgovori.

Tokom istorije, ekonomski uticaj Istoka je bio mnogo veći nego uticaj Zapada. Azija je tokom mnogo vekova bila ekonomski superiornija od Evrope. Kina je proizvodila više gvožđa i čelika 1066. g. nego Britanija 1876. g. Međutim, nakon Britanske industrijske revolucije uticaj Zapada je postao mnogo veći zbog proizvodnje međunarodno konkurentnijih proizvoda na osnovu tehnoloških inovacija. Istok je bio nateran da na svoja tržišta i u svoja društva uvede mnoga dobra i ideje sa Zapada, što je dovelo do modernizacije azijskih privreda. Do 1950. g, nakon 150 godina industrijalizacije Zapada, njegovo učešće u svetskom bruto društvenom proizvodu (BDP) se povećalo na 56%, dok je Azija učestvovala sa svega 19%. Ubrzani rast Japana i azijskih NiZ, a potom i Kine i Indije je omogućio da se do 1992. g, učešće Azije u svetskom BDP-u poveća na 33%. Došlo je do pomeranja ekonomske snage sa Zapada na Istok. Ustvari, radi se o nekoj vrsti ekonomske renesanse azijskih zemalja. Do 2025. g, Azija će verovatno ponovo preuzeti centralno mesto u svetskoj privredi sa učešćem od 55-60% u svetskom BDP-u, dok će učešće Zapada pasti na 20-30%.

Ekonomski uzlet azijskih NiZ je počeo nakon Drugog svetskog rata, odnosno nakon sticanja nezavisnosti, ali se u analizi *azijskog čuda* obično razmatra period 1960/65-1995/97. g.

kada je otpočela azijska finansijska kriza. Ipak, uspon azijskih NiZ je pre svega fenomen 70-tih i 80-tih godina kada je ostvaren proces *hvatanja priključka* sa nivoom dohotka p/c organskog jezgra svetske privrede.

Postoji saglasnost da ne postoji jedan jedini azijski model razvoja. Međutim, svakako postoje određene sličnosti u pristupima razvoju Japana, zemalja Istočne Azije (IA) i zemalja Jugoistočne Azije (JIA) koje se prvenstveno duguju činjenici da su sve ove zemlje *kasnopridošlice* na svetsko tržište.

Dinamički proces razvoja ovih zemalja je analiziran putem sveobuhvatnog ispitivanja ekonomskih, političkih, socijalnih i kulturoloških faktora. U tom smislu, obuhvaćeni su: prvo, elementi *čuda* oko čijeg doprinosa nema spora, kao što su: stvaranje Istočno/Jugoistočnih azijskih regionalnih svetskih sistema, pro investiciona makroekonomska politika, politika otvorene industrijalizacije, akumulacija ljudskog kapitala, pragmatizam u sprovođenju ekonomske politike, itd; drugo, faktori uspeha koji su ostali nespomenuti, nedovoljno istraženi ili im nije dat dovoljan značaj: američka hladnoratovska politika i trgovinski režim *Pax Americana*, aktivnost kineske dijaspore, dinamičan proces menjanja komparativnih prednosti, itd.; i konačno, komponente *čuda* oko čijeg doprinosa još uvek postoje kontroverze: tzv. japanski *razvojni kolonijalizam*, developmentalistička država, intervencije industrijske politike, (ne)ravnomerna distribucija dohotka i bogatstva, visoke stope investicija i/ili ukupna faktorska produktivnost, spoljna trgovina, itd.

U disertaciji je takođe istraživan fenomen koji se odnosio na činjenicu da je do snažne ekspanzije trgovine, investicija i drugih ekonomskih veza u okviru regiona IA došlo bez formalnih regionalnih institucionalnih aranžmana koji su stimulisali integraciju u Evropi ili na Američkom kontinentu. Regionalna ekonomska konfiguracija i proces hvatanja priključka u IA se često obeležavaju obrascem *gusaka u letu*.

Važan aspekt analize u doktorskoj disertaciji predstavlja i azijska finansijska kriza koja je naizgled zadala fatalni udarac tvrdnjama o superiornosti državom vođenog *azijskog kapitalizma* i očekivanjima o *azijskom veku*. Za usporeenje rasta i izvoza posle krize većina azijskih ekonomista krivi pre različite ciklične, nego strukturne faktore. Međutim, usporeenje otkriva nekoliko strukturalnih problema koji moraju biti rešeni ukoliko azijske NiZ žele da održe brz rast. S druge strane, finansijska kriza nije dovela do negacije opšteg ekonomskog okvira ili razvoja regiona. Kriza ne znači da je *azijsko čudo* završeno.

U predmet doktorske disertacije spadaju i lekcije iz azijskog iskustva, koje se ne mogu izvući na mehanički način. Uspeh azijskih NiZ može, delom, biti povezan sa posebnim uslovima koji teško mogu da budu ponovljeni negde drugde. U bilo kom momentu vremena svaka zemlja se suočava sa jedinstvenom situacijom koja zavisi od mnoštva faktora. Sve je teže za kasnopridošlice da uhvate priključak zato što je svetska privreda postala kompleksnija i asimetrično međuzavisna. Uspeh azijskih NiZ ne opovrgava tendenciju pogoršanja uslova za većinu zemalja da uhvate priključak sa RZ.

Primarni *cilj* analize u disertaciji je bio ispitivanje postojanja *privrednog čuda* kao takvog u zemljama IA i JIA. Odnosno, ciljevi analize se generalno odnose na analizu iskustva socijalno-ekonomskog razvoja azijskih NiZ, opšte zakonomernosti takvog razvoja i njegove domete; kao i na ocenu mogućnosti iskorišćenja tog iskustva u uslovima današnje Srbije. Saglasno tome, posebno su ciljevi analize: ocena adekvatnosti ekonomskih teorija (posebno neoklasične), i njihova saglasnost sa onim i upotrebljivost za ono što se *zaista* desilo u azijskim NiZ; ocena relevantnosti ekonomskog uspeha zemalja ovog regiona u svetskim okvirima; procena doprinosa državne intervencije i tržišta u procesu privrednog razvoja; vaganje značaja akumulacije kapitala i rada u odnosu na značaj ukupne faktorske produktivnosti; utvrđivanje značaja i vrste odnosa između strategije industrijalizacije putem supstitucije uvoza i strategije industrijalizacije putem promocije izvoza; procena značaja spoljnog okruženja i geostrateških elemenata za uspeh ovih zemalja, kao i da li iskustvo azijskih NiZ sugeriše model idealne razvojne politike za kasnopridošlice.

3. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

Kandidat se prilikom izrade doktorske disertacije držao osnovnih istraživačkih hipoteza koje su postavljene u fazi prijave teme. Na osnovu analize relevantne teoretske i empirijske literature, kao i na osnovu rezultata sopstvenog empirijskog istraživanja, kandidat je testirao sledeće hipoteze:

Hipoteza 1: *iskustvo azijskih novoindustrijalizovanih zemalja sugeriše da rešenje problema nerazvijenosti traži državnu akciju.*

Razlog leži u tome što mobilisanje neophodnih ljudskih i kapitalnih resursa zahteva centralnu koordinaciju. Interpretacija uspeha developmentalističkih država podrazumeva uvozu i investicionu kontrolu, visoko diferencirane cene, poreske podsticaje, mobilizaciju domaće i strane štednje, i identifikaciju lukrativnih niša u okviru globalnog kapitalističkog svetskog sistema. Ove zemlje su sistematski i uspešno koristile strategiju *izbora pobednika* u svrhu industrijalizacije. Birokratski elitizam ih nije sprečio da budu izuzetno konkurentne na svetskom tržištu. Iskustvo NiZ IA i NiZ JIA pokazuje da su još uvek potrebni administrativno planiranje i regulacija, ali da bi naglasak na direktnoj kontroli trebalo da bude smanjen.

Hipoteza 2: *politika razvoja kasnopridošlica mora da se razvija postepeno, i da kombinuje alternativne ekonomske politike u datom prostoru i vremenu koristeći raspoložive mogućnosti uz odgovarajući timing.*

Odnosno, racionalni izbor u pogledu razvojne strategije nikako nije: *ili država ili tržište; ili ruralni razvoj ili industrijalizacija; ili supstitucija uvoza ili orijentacija ka izvozu; ili uvoz strane tehnologije ili sopstveni razvoj tehnologije; itd.*

Hipoteza 3: *ne postoji jedinstven azijski model razvoja.*

U regionu IA postoje najmanje tri sasvim različita modela, uz određene zajedničke karakteristike: industrijski *export-led* državno intervencionistički model u Japanu, R. Koreji i na Tajvanu; uslužni, slobodnozonski model u kojem dominira trgovina u Singapuru i Hong Kongu; i modeli privreda bogatih prirodnim resursima, koje nisu bogate ljudskim resursima (Indonezija, Malezija i Tajland).

Hipoteza 4: *strategije ekonomskog uspeha azijskih novoindustrijalizovanih zemalja su svakako model za ostale zemlje u razvoju, ali ne u potpunosti.*

Iskustva azijskih NiZ nude korisne lekcije za određeni broj ZUR, ali one ne nude rešenja za probleme koji su samo ili posebno problemi tih pojedinih zemalja.

Uspeh azijskih NICs može, delom, biti povezan sa posebnim uslovima koji teško mogu da budu ponovljeni negde drugde. U svakom trenutku svaka zemlja se suočava sa jedinstvenom situacijom koja zavisi od mnoštva faktora, uključujući njenu veličinu, nivo razvoja, istoriju, kao i stanje svetske privrede koja je u konstantnom kretanju. Uspešne politike se ne mogu nesamostalno kopirati. Često će biti potrebna adaptacija. Na taj način, potraga za lekcijama iz uspešnog iskustva ne bi trebalo da bude vođena željom da se iskustvo klonira, budući da je to jednostavno nemoguće.

4. Kratak opis sadržaja disertacije

Pored Uvoda i Zaključnih razmatranja disertacija se sastoji iz pet relativno zaokruženih i logično povezanih delova, pri čemu treći deo ima osam poglavlja.

U Uvodu su izloženi osnovni razlozi i motivi za izradu doktorske disertacije na izabranu temu i ukratko predstavljen sadržaj glavnih segmenata rada.

U *Glavi I*, pod naslovom *Teoretski okvir privrednog razvoja zemalja u razvoju* (od 8 do 41 strane), se obrađuju različite škole i mišljenja koja pokušavaju da stilizuju i/ili analiziraju proces privrednog razvoja, kao što su: neoklasična škola, *market-friendly* pristup i neoliberalizam; strukturalizam, statizam i teza o developmentalističkoj državi; neomarksistički pristup razvoju i teorija zavisnosti; teorije etapa razvoja; institucionalizam i nova institucionalna ekonomika; privredno-sistemske pristup; nove teorije međunarodne trgovine; teorije međunarodnog kretanja kapitala - SDI, kao i tema o ZUR i zavisnosti, u kojoj je prezentirana teza o prokletstvu resursa. Teorije privrednog razvoja su posvetile relativno malu pažnju izuzetnosti azijskih NiZ. Najveći deo rasprave se zamrzao na dva polarizovana stanovišta, onom koje primat daje tržištu, odnosno onom koje primat daje državi. U svakom slučaju, slobodno-tržišna interpretacija o azijskom čudu više ne uživa široku podršku i postoji rastući konsenzus o pozitivnom doprinosu države.

Glava II, čiji je naslov *Istorijski okvir privrednog razvoja zemalja Istočne i Jugoistočne Azije* (od 41-69 strane), obuhvata rezultate teoretske i kvantitativne analize kolonijalne politike Portugala, Holandije, Španije, V. Britanije, SAD i Japana u Aziji. U tom okviru posebno je analizirana azijska politika Japana i japanski *razvojni kolonijalizam*. Kolonijalizam često predstavlja čudan miks interesa metropole, nacionalnih interesa i globalnog kapitalizma. Iako je teško odrediti njegove pozitivne i negativne efekte, jedan od najznačajnijih faktora koji je učinio mogućim *azijsko čudo* je činjenica da je kapitalistička proizvodnja već bila uspostavljena u regionu IA između dva svetska rata. Kolonijalne vlade su stvorile neophodnu infrastrukturu i međunarodne veze koje su postavile osnovu za privredni uzlet.

Takođe, proučavanje ekonomske konvergencije između ZUR i RZ je jedno od najtežih. Malo radova se fokusiralo na pitanje da li su bivše kolonije mogle da izvrše priključak sa zemljom kolonizatorom nakon sticanja nezavisnosti. Većina bivših kolonija u svetu je još uvek ostala na nivou niskodohodovnih zemalja. Izuzeci su azijske NiZ generalno, a posebno Tajvan i R. Koreja, koji su ostvarili dohodovnu konvergenciju sa Japanom i SAD.

U *Glavi III*, čiji je naslov *Komponente razvojnih strategija azijskih novoindustrijalizovanih zemalja* (od 69 do 270 strane), ostvarena je sveobuhvatna analiza političkih, istorijskih, ekonomskih, socijalnih i kulturoloških faktora koji su uticali na dinamički proces razvoja azijskih novoindustrijalizovanih zemalja.

U *prvom poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Izazov razvoja i izuzetnost privrednog razvoja azijskih novoindustrijalizovanih zemalja* (od 69 do 90 strane), su sistematizovane i objašnjene brojne sintagme koje se koriste za opis azijskih novoindustrijalizovanih zemalja, budući da je stvorena prilična konfuzija. Takođe je izložen geostrateški kontekst *privrednog čuda*, zato što su ekonomska i strateška pitanja u velikoj meri isprepletana u današnjoj globalnoj političkoj ekonomiji. Posle sticanja nezavisnosti, u 50-tim i 60-tim godinama XX veka, odlučujući uticaj na transformacije u gotovo svim azijskim zemljama je imao Hladni rat. Američka hladnoratovska politika prema Japanu je prvi strateški element *azijskog čuda*; *radno-tražeća* ekspanzija japanskog kapitala drugi, a aktivnost kineske dijaspore treći. Međutim, posleratna hegemonistička struktura prolazi kroz transformaciju.

U *drugom poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Državna politika* (od 90-115 strane), ističe se jedna od osnovnih poruka disertacije tvrdnjom da država i danas mora igrati ključnu ulogu u procesu privrednog razvoja. Pitanje nije da li prednost dati državi ili tržištu u upravljanju razvojem, već da li se radi o državi koja je efikasna ili o onoj koja nije efikasna u sprovođenju državne politike.

Međutim, azijske NiZ su izbegle simplificiranu *država versus tržište* dihotomiju prilikom upravljanja razvojem. *Developmentalistička država* je bila od centralnog značaja za jedinstvenu privrednu transformaciju azijskih NiZ, i još uvek predstavlja podesan, možda čak neizbežan, element privrednog razvoja, s tim da je državni intervencionizam igrao mnogo manje upadljivu i često manje konstruktivnu ulogu u uspehu NiZ JIA.

Pored toga, iznete su alternativne teorije o odnosu države i tržišta u azijskim NiZ i to: teorija o kondominijumu između države i tržišta Underhill-a i Zhang-a koja tretira državu i tržište kao jednu integrisanu celinu upravljanja, empirijski demonstrirana primerima R. Koreje, Tajvana, Malezije i Tajlanda; teorija kasne industrijalizacije Amsden-ove, empirijski demonstrirana primerima R. Koreje; teorija o tržištu kojim se upravlja Wade-a; i teza o preduzetničkoj ulozi države, empirijski demonstrirana primerom R. Koreje, Tajvana, Singapura i Hong Konga.

Takođe su iznete osnovne karakteristike, istorijsko poreklo i budućnost azijske *socijalno minimalističke* države.

U *trećem poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Makroekonomska politika* (od 115 do 146 strane), su predstavljeni osnovne karakteristike i dometi makroekonomske politike kao jednog od najznačajnijih faktora *privrednog čuda*. Ostaje sporno pitanje o prirodi i obimu doprinosa koje su ostvarile visoke stope investicija. Mnogi autori stopu investicija ističu kao jedan od dva motora rasta. Međutim, analiza pokazuje da visoke stope investicija nisu bile opšta karakteristika NiZ IA 1960. g. Pored toga, investicije su *koristile* prednost niskih troškova radne snage, ali je cena takvog razvoja postepena erozija te prednosti. Ono što je značajno je da su bile preduzete mere da se zatvore kanali za neproduktivne, špekulativne investicije, kao i da su investicije bile mnogo efikasnije korišćene i stoga produktivnije nego drugde.

U azijskim NiZ su se u periodu 1965. g. - početak 90-tih godina mehanizmi finansijskog posredovanja kretali od državno kontrolisanih bankarskih sistema u R. Koreji i Indoneziji, do privatnog bankarstva u Hong Kongu, Maleziji i Tajlandu. Između, mnoge zemlje su funkcionisale sa dualističkim sistemima. Od sredine 90-tih godina usvojeni su programi finansijske liberalizacije, i preusmerenje ka indirektnijoj državnoj regulativi i intervenciji na finansijskim tržištima. Međutim, taj proces se nije desio ni brzo, ni kompletno, ni univerzalno. Nažalost, usprkos brojnim analizama, vrlo je teško izvući definitivne zaključke o reformi finansijskog sistema u azijskim NiZ, bilo u vidu rezultata procesa razvoja, bilo u vidu doprinosa finansijskog razvoja privrednom rastu.

Četvrto poglavlje Glave III, čiji je naslov *Industrijska politika* (od 146 do 195 strane), obuhvata analizu elemenata industrijske politike kao faktora izuzetnog uspeha azijskih NiZ. Jedna od najznačajnijih i najkontroverznijih tema privrednog čuda azijskih NiZ je obim u kome su ove zemlje pratile japanski model industrijske politike.

Industrijalizacija je bila srž privrednog razvoja zemalja regiona IA, ali azijske NiZ ne čine homogenu celinu u pogledu izbora strategije industrijalizacije. Danas je široko prihvaćeno da nije postojao jedinstveni *azijski model* industrijalizacije. Svaka zemlja je imala različite industrijske ciljeve i koristila različite intervencije. Objašnjenje za uspeh industrijalizacije u regionu IA leži kako u primeni *politike otvorene industrijalizacije*, tako i u snažnoj ulozi države u usmeravanju i upravljanju procesom. Azijske NiZ su zadržavale spektar protekcionističkih mera i izvoznih podsticaja za sektore na različitim stepenima zrelosti. Zbog toga nije postojala konvencionalna dihotomija između strategije supstitucije uvoza i strategije promocije izvoza, pošto su obe bile integralni delovi jedinstvene strategije i međusobno komplementarne. Ostaje pitanje zašto većina drugih ZUR nije uspela da ostvari ovu tranziciju od supstitucije uvoza ka promociji izvoza.

Teško je izvući definitivne zaključke o ukupnim posledicama uloge državne intervencije u razvoju azijskih NiZ. Ono što ostaje kontroverzno i nerešeno, jer je nemerljivo, je doprinos intervencije industrijske politike uspehu ovih zemalja. Pored toga, smatra se da intervencionističke industrijske politike koje su primenjivane u ovim zemljama u prošlosti danas nije moguće replicirati. Međunarodne institucije i RZ zahtevaju otvorena tržišta.

Međutim, vanredne izvozne performanse azijskih NiZ ne bi bile moguće da su se ove privrede oslanjale samo na inicijalne komparativne prednosti. One su morale da stvore nove komparativne prednosti u drugim aktivnostima. Upravo se ovaj pristup posmatra kao karakterističan za NiZ IA i za njega se, s pravom, smatra da je pravi izvor *privrednog čuda* ovih

zemalja. U NiZ JIA je transformacija bila sporija, ali je početkom 80-tih godina ovaj proces dobio na ritmu i u ovim zemljama.

Azijske NiZ su se razvile bez velikog priliva SDI na početku privrednog uzleta. R. Koreja, Malezija i Filipini su tokom 80-tih godina beležili značajne nivoe spoljnog duga. U razvoju azijskih NiZ, strana pomoć je igrala značajnu ulogu, zato što je u celini bila produktivno i efikasno korišćena. Međutim, precizni uticaj ino sredstava na privredni razvoj ovih zemalja se ne može lako izmeriti.

Pred svakom zemljom kasnopridošlicom postoji izbor između SDI i nacionalne strategije tehnološkog razvoja. Primeri R. Koreje i Tajvana su posebno značajni za druge ZUR u ovom pogledu.

U *petom poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Akumulacija faktora ili tehnološki progres?* (od 195 do 213 strane), izložena je nerešena kontroverza u domenu relativnog doprinosa privrednom rastu akumulacije faktora versus ukupne faktorske produktivnosti (UFP). Po mnogim autorima, akumulacija kapitala je najbitniji element u objašnjavanju brzog rasta azijskih NiZ, dok je po drugima UFP značajniji faktor. Međutim, doprinos ukupne faktorske produktivnosti privrednom rastu je predmet velike kontroverze. Pored teoretskih slabosti koncepta ukupne faktorske produktivnosti, postoje i one koje se tiču empirijskih dokaza. Međusobno suprotstavljeni podaci govore da je teško napraviti razliku između rasta UFP-i i kapitalnih investicija. U stvarnosti, azijska štednja i stope investicija nisu bile posebno visoke u početnim godinama rasta, iako su to postale kasnije. Ipak, glavni zaključak je jasan: snažan rast produktivnosti znači da su one koristile resurse daleko efikasnije nego druge ZUR, od kojih je većina zabeležila nizak rast ukupne faktorske produktivnosti.

Investicije u ljudski kapital se ističu u interpretacijama privrednog čuda kao jedna od osnovica rasta NiZ IA. Nivo razvijenosti ljudskog kapitala je bio viši u zemljama regiona IA već u 60-tim godinama XX veka u odnosu na druge nisko i srednjedohodovne ZUR.

U *šestom poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Trgovinska politika* (od 213 do 242 strane), se istražuje značaj trgovinske politike za uspeh azijskih NiZ. Preporuka neoklasične politike, koja tvrdi da je aktivna trgovinska politika ili nepotrebna ili štetna ili jedno i drugo, je stavljena pod znak pitanja uspehom azijskih NiZ koje su jasno primenile nekonvencionalne instrumente. Razlike u trgovinskoj politici su značajan faktor u objašnjavanju dispariteta u stopama rasta ZUR.

Evolucija strukture izvoza NiZ IA pokazuje jasan obrazac sekvencirane transformacije od primarnih proizvoda kroz sve naprednije etape industrijalizacije ka proizvodima koji zahtevaju najviši nivo veština i tehnologije. NiZ JIA otkrivaju manje sistematičan obrazac, kao i veće razlike između samih zemalja nego što je to slučaj u NiZ IA. Takođe, transformacija je bila sporija u NiZ JIA ubrzavši se tek početkom 80-tih godina.

Neoklasični ekonomisti tvrde da je otvorenost spoljnoj trgovini bila kritični faktor *azijskog čuda* zbog alokativnih dobitaka povezanih sa specijalizacijom saglasnom komparativnim prednostima, kao i dinamičkih dobitaka povezanih sa rastućom konkurencijom i pristupom međunarodnoj tehnologiji.

Empirijski podaci o vezama između izvoza ili trgovinske politike i rasta su sugestivni, ali daleko od jednostavnih i konačnih. Ovi podaci potvrđuju da je spoljna trgovina zaista imala značajnu ulogu u gotovo svim azijskim NiZ. Međutim, zbog prirode teoretskog odnosa između izvoza i ekonomskih performansi ne postoji jednostavan i jasan empirijski odnos. Treba naglasiti da trgovinski tokovi nisu bili glavni faktor u ranim etapama rasta azijskih NiZ. Pored toga, uloga spoljne trgovine je značajno varirala tokom vremena i između zemalja.

NiZ IA se ponekad ističu kao da su one stvorile strategiju promocije izvoza. Ipak, one zaslužuju znatno veće pohvale u domenu praktičnih aspekata ove strategije. Iako je teorija naizgled jednostavna, stvarna primena je daleko od lake. Ustvari, ona je toliko teška da, osim NiZ IA, nije bilo mnogo drugih ZUR koje su uspele u njenoj primeni.

Spoljno okruženje sa kojim se danas suočavaju ZUR je značajno različito od onog sa kojim su se suočavale azijske NiZ kada su se okrenule izvozno orijentisanoj strategiji 60-tih i 70-tih godina zbog povećanih protekcionističkih pritisaka u RZ.

Dinamičan proces menjanja komparativnih prednosti se u azijskim NiZ reflektovao kako u brzom rastu izvoza industrijskih proizvoda, tako i u promenjenoj strukturi industrijskog izvoza. Detaljnija analiza ukazuje da su pojedine azijske NiZ bile posebno uspešne u povećanju izvoza proizvoda koji imaju rastući značaj u svetskoj trgovini, i u prodoru na tržišta sa proizvodima koje karakteriše visoka dohodovna elastičnost tražnje.

Međutim, u osnovi problem ne leži u povećanoj konkurentnosti azijskih NiZ na tržištima RZ, već pre u gubitku konkurentnosti RZ u odnosu na ostatak sveta.

Pored ekonomskih komponenti *privrednog čuda*, u *sedmom poglavlju* Glave III, čiji je naslov *Društvene komponente razvoja* (od 242 do 256 strane), analizirani su kulturološki faktori uspeha ovih zemalja. Neki autori tvrde da ukoliko azijske zemlje ne odbace svoj strogi kulturološki poredak, one neće steći konkurentnost na svetskom tržištu. Oni traže da sistem *azijskih vrednosti* bude ponovo vrednovan. Budući da se danas homogenost rase i kulture posmatra kao prepreka privrednom razvoju, kritika azijskih vrednosti čak napada blisko srodstvo i homogenost u R. Koreji, Japanu, na Tajvanu i drugim azijskim zemljama. Sve teorije političkog razvoja konzistentno ističu jednu tezu: *Treći svet* mora prevazići i iskoreniti svoje tradicionalne vrednosti. U te tradicionalne vrednosti su uključene azijske vrednosti, kao što su budizam i konfučijanizam. Međutim, stavu Zapada prema azijskim vrednostima nedostaje konzistentnost. Za Aziju je značajno da zadrži konfučijansku tradiciju.

S druge strane, kulturološke razlike između zemalja kao što su R. Koreja, Tajvan, Indonezija i Indija čine nevalidnom tvrdnju da je ekonomski uspeh u Aziji zavisao od zajedničke, homogene kulture.

Mnogo analiza *azijskog čuda* je obeležilo naglašavanje i primenjivanje principa *deljenog rasta* koji podrazumeva da sve društvene grupe moraju da imaju koristi od rasta privrede. Ovu tezu smo osporili, jer azijske NiZ, sa izuzecima kao što je Singapur, imaju slabo socijalno osiguranje i slabe urbane pogodnosti u odnosu na povećanje ličnih i korporacijskih dohodaka, što dalje širi disparitete u dohotku i bogatstvu. Sveukupno, nije tačna teza da se ni distribucija dohotka, ni distribucija bogatstva nisu pogoršale tokom decenija ubrzanog razvoja azijskih NiZ.

U domenu političke ekonomije industrijskih odnosa uočava se nedvosmislena veza između subordinacije rada i režima izvozno orijentisane industrijalizacije u azijskim NiZ koja se kreće na relaciji od prisilnog radničkog zakonodavstva do kooptiranja radničkog pokreta do nivoa gde su sindikati postali samo administrativna ruka države.

Osmo poglavlje Glave III, čiji je naslov *Uloga Japana* (od 256 do 270 strane), je posvećeno analizi *privrednog čuda* Japana, razlikama u razvojnim pristupima Japana i azijskih NiZ, i teze o *jatu gusaka u letu*.

Istorijsko kretanje Japana ka vodećoj poziciji industrijske sile je omogućilo razvoj regiona IA i to je još uvek najznačajniji pojedinačni faktor razvoja azijskih NiZ.

Privredni razvoj u regionu se odvijao u talasima, prvo Japan, zatim NiZ IA, potom NiZ JIA, i u najskorije vreme, Kina, Indija i Vijetnam. Zemlje regiona su, razvijajući svoje proizvodne i trgovinske strukture, prošle kroz onu vrstu transformacije koju implicira teza o *jatu gusaka u letu*: od poljoprivrede i rudarstva ka industriji, a u najrazvijenijim privredama ka uslugama. Paradigma predviđa određeni obrazac trgovine između zemalja na različitim nivoima industrijalizacije. Međutim, tvrdnja da tokovi SDI predstavljaju potvrdu paradigme je pogrešna.

U *Glavi IV*, čiji je naslov *Regionalna integracija* (od 270 do 296 strane), se istražuje i obrađuje snažna ekspanzija trgovine, investicija i drugih ekonomskih veza u okviru regiona IA i šire, privreda azijsko pacifičkog (A-P) regiona, koja je bila od krucijalnog značaja za izvanredan rast zemalja regiona poslednjih decenija. Do ove ekspanzije je došlo bez formalnih regionalnih institucionalnih aranžmana koji su stimulisali integraciju u Evropi ili na Američkom kontinentu. Azijske zemlje su postigle ono što bi se moglo nazvati *strateškom* integracijom, odnosno one su

se integrisale u meri u kojoj je to bilo u njihovom interesu, radi promocije nacionalnog privrednog rasta.

Tri faktora koji ograničavaju integraciju na Istoku Azije su pozicija Japana, ogromna veličina Kine i odnosi SAD sa pojedinim zemljama, odnosno njihov položaj svetskog hegemonu. Ipak, ekonomske veze unutar regiona će postati još tešnje zbog kombinovanog uticaja trgovine i investicija. Rezultat će biti konsolidacija postojeće blokovske strukture.

Danas su se u A-P regionu profilisala 2 puta ka regionalnoj integraciji: jedan *azijski*, zasnovan na Udruženju zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN) i *transpacifički*, zasnovan na Transpacifičkom partnerstvu (TPP). Predstavljeni su dometi i ciljevi ASEAN-a, APEC-a, TPP-a i brojnih drugih međunarodnih integracionih grupacija.

Ogromna privredna transformacija u IA je proizvela i veliko kretanje ka Pacifiku i odmicanje od Atlantika kao fokusa svetske trgovine. Takođe, jedan od rezultata je bilo istorijsko premeštanje centra gravitacije svetske proizvodnje iz Evrope i Severne Amerike preko Pacifika do IA. To sugeriše početak nove epohe u smislu podela između *razvijenih* i *u razvoju*.

Pojam *otvorenog regionalizma* je pežorativno bio opisivao kao mantra azijsko-pacifičke saradnje i oksimoron. U A-P regionu otvoreni regionalizam ima precizno značenje: regionalna integracija bez diskriminacije u odnosu na neučesnike. Budući da jačanje regionalnih trgovinskih blokova može ugroziti multilateralna pravila, koncept otvorenog regionalizma može da pomiri ova kretanja sa održavanjem multilateralnog sistema.

Glava V, čiji je naslov *Aktuelna pitanja* (od 296 do 320 strane), se bavi sumnjama u održivost *privrednog čuda* nakon finansijske krize 1997/98. g., izgledima za razvoj i rast azijskih NiZ u bliskoj budućnosti, kao i lekcijama koje njihovo iskustvo nudi drugim kasnopridošlicama.

Uzroci azijske finansijske krize su brojni, ali se naučna javnost podelila po pitanju njihovog nastanka: da li su oni strukturne ili ciklične prirode. Po nekima, kriza je označila kraj *privrednog čuda* azijskih NiZ. Međutim, povoljni uslovi za brz privredni rast su ostali – uključujući i visok ratio štednje, obilje ljudskih resursa, dobar geografski položaj i oprezno makroekonomsko upravljanje. Stope privrednog rasta koje su azijske NiZ ostvarile nakon krize do danas potvrđuju da se *čudo* nastavlja.

Nema sumnje da svetska privreda prolazi kroz značajne promene od kojih neke mogu izazvati teškoće za repliciranje uspešnog iskustva azijskih NiZ. Međutim, promene u globalnom trgovinskom okruženju nude nove mogućnosti, koje nisu postojale za ove zemlje u njihovoj inicijalnoj etapi industrijalizacije: ZUR su danas manje zavisne od trgovine sa RZ, povećana raznovrsnost nivoa industrijalizacije omogućuje mnogo veći prostor za proširenje trgovine između samih ZUR, i znatno su veće mogućnosti za diversifikaciju i transformaciju.

Ako modernizacija obuhvata samo razvoj industrijskog sektora, prilagođavanje spoljnim uslovima, i prihvatanje određenih vrednosti i institucija RZ Zapada, onda je mogućnost da se postane *novoindustrijalizovan* danas data svim zemljama za razliku od prošlosti kada su industrijski sektori predstavljali neku vrstu monopola *jezgra* svetske privrede. Ukoliko modernizacija podrazumeva nacionalnu emancipaciju, odnosno hvatanje priključka sa RZ u ekonomskom i tehnološkom smislu, a pojam *novoindustrijalizovana zemlja* se odnosi na uspeh gorepomenutog procesa, onda imamo sve razloge da sumnjamo u njegovu ostvarivost u okviru dominirajućeg svetskog poretka.

Uspeh azijskih NiZ ne opovrgava tendenciju pogoršanja uslova za većinu zemalja da uhvate priključak sa RZ.

Na kraju rada, u *Zaključnim razmatranjima*, je izložena sinteza istraživanja disertacije:

- 1) nije postojao jedan jedinstven model razvoja u svim azijskim NiZ; 2) lekcije za druge ZUR i
- 3) izgledi za azijske NiZ u XXI veku.

5. Metode koje su primenjene u istraživanju

U procesu izrade doktorske disertacije kandidat se oslanjao na teoretske i metodološke principe koji su uobičajeni u ekonomskoj nauci, kao i na metodološke postupke specifične za

ekonomsku teoriju i analizu. Predmet i cilj istraživanja opredelili su konkretne metode koje su primenjene u radu.

Pored logičkih metoda zaključivanja – dedukcije i indukcije – kandidat je u značajnoj meri koristio metod komparacije. Sprovedena je uporedna analiza ekonomskih performansi tri kontinenta u razvoju – zemalja Istočne i Jugoistočne Azije, Subsaharske Afrike i Latinske Amerike. Treba istaći da su krajem 50-tih godina, ekonomisti koji su se bavili privrednim razvojem bili vrlo optimistični u pogledu izgleda zemalja Latinske Amerike, dok je budućnost azijskih privreda bila pod znakom sumnje. Izuzetan rast azijskih novoindustrijalizovanih zemalja je tokom 80-tih godina, uz obilje drugih faktora, doveo do *velike kontinentalne podele* u svetskoj privredi.

Za izvođenje odgovarajućih zaključaka korišćen je metod generalizacije.

Prilikom obrade teme doktorske disertacije kandidat se oslanjao na pažljivo odabranu, relevantnu domaću i stranu literaturu. U obzir su uzeti naučni radovi čiji su autori eminentni ekonomisti, politikolozi, sociolozi i istoričari koji se bave analiziranom problematikom sa teoretskog, kao i empirijskog aspekta. Posebna pažnja je posvećena originalnim naučnim člancima novijeg datuma. Prilikom proučavanja relevantne literature korišćeni su metodi analize i sinteze, odnosno deduktivnog i induktivnog načina zaključivanja.

Za potrebe analize i tumačenja teoretskih pristupa i koncepata o regionalnom razvoju korišćeni su deskriptivni i komparativno-istorijski metod. Ovi metodi su primenjeni, prevashodno, u Glavi I disertacije.

Za raščlanjavanje, klasifikaciju i poređenje ekonomskih pokazatelja korišćeni su uobičajeni matematičko-statistički postupci, kao i tabelarni prikazi.

6. Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Tema doktorske disertacije kandidata mr Dejana Gajinov je aktuelna i do sada proučavana vrlo retko i/ili parcijalno, uz veliki broj nedorečenih interpretacija kako u našoj zemlji, tako i u regionu. Teoretska i empirijska analiza, koju je kandidat proveo, dala je značajne naučne rezultate i doprinose.

Naučno-istraživački doprinos ove disertacije se ogleda u činjenici da je kandidat, na jedinstven i originalan način, detaljno i sistematično obradio pitanje izuzetnog privrednog uspeha zemalja Istočne i Jugoistočne Azije identifikujući faktore koji su tome doprineli i time dao nesumnjiv doprinos istraživanju pomenute teme. U teoretskom smislu, rad pruža uvid u različita viđenja problematike koja se razmatra, pri čemu se prikupljena gledišta sistematizuju, sučeljavaju i kritički preispituju. Pored teoretske, rad ima i značajnu praktičnu vrednost, jer doprinosi boljem razumevanju faktora održivog privrednog rasta, što može biti važno za kreatore ekonomske politike u našoj, ali i drugim zemljama u razvoju.

Kao poseban doprinos rada ističemo analizu uloge državne intervencije u privrednom razvoju, promociji izvoza, tehnološkom razvoju, obrazovnoj politici, i dr. zemalja Istočne i Jugoistočne Azije. *Developmentalistička država* je bila od centralnog značaja za jedinstvenu privrednu transformaciju azijskih NiZ, i još uvek predstavlja podesan, možda čak neizbežan, element privrednog razvoja. Država je u azijskim NiZ kao istaknuti nosilac ubrzanog privrednog razvoja dobila ulogu *funkcionera* koji vodi, ali ne zamenjuje tržište. Glavne karakteristike države kao promotera razvoja uključuju: stabilnu državu kojom upravlja birokratska elita sposobna da ignoriše političke zahteve koji potkopavaju privredni rast; saradnju između državnog i privatnog sektora, i usavršavanje intervencija države koje teže da *oblikuju tržište*. Istočnoazijski obrazac *državom vođene* intervencije je bio oponašan u celom regionu IA/JIA sa različitim uspehom i u različitom stepenu: Tajvan i R. Koreja su kopirali iskustvo Japana prvi i najuspešnije, dok su zemlje JIA to učinile kasnije i sa mnogo ambivalentnijim rezultatima.

Kandidat je u radu utvrdio poruke koje se jasno očitavaju iz iskustva azijskih NiZ. Prvo, dominantan industrijski sektor je jedini ozbiljan put ka visokoj produktivnosti, privredi sa visokim najamninama i sa niskim nivoima nejednakosti dohotka. Industrijski sektor stoga mora

biti privilegovan u investicionoj strukturi kasnopridošlica, što osigurava državnu kontrolu nad finansijskim kapitalom. Prirodna posledica ovoga je da špekulativne investicije, domaće i inostrane, moraju biti obeshrabrene. Drugo, izuzetno je važno korišćenje subvencija pod kontrolisanim uslovima i zaštita domaćeg tržišta. Treće, od posebnog značaja je činjenica da su azijske NiZ pokazale da državna preduzeća nisu neefikasna *per se*. Konačna lekcija je vrlo ozbiljna sumnja u pogledu saveta koji se zasnivaju na principima neoklasične ekonomije. Pored toga, ukazuje se na ključnu ulogu poljoprivrede; naglasak na obrazovanje, zdravstvo i razvoj ljudskih resursa; sposobnost da se mobilize i kanališe štednja u proizvodne investicije, i *outward-oriented* trgovinska i investiciona politika. Kada se ispune ovi uslovi, treba primeniti program reformi koji bi postepeno pokrenuo privredu iz njene kontrolisane, *inward* orijentacije ka deregulisanom *outward* orijentisanom okruženju sa manje zaštite i minimalnom potrebom za složenim intervencijama. Linije industrijalizacije i ciljevi zaštite infant sektora bi trebalo da se razvijaju na osnovu postojećih komparativnih prednosti. Veliki skokovi u nove industrijske sektore ili tehnologije, daleko iznad postojećih kapaciteta, nisu uspeli u Aziji i neće ni u drugim ZUR.

Takođe su u disertaciji ocenjene mogućnosti i ograničenja da se dobra iskustva ovih zemalja uspešno primene u drugim ZUR. Veliko je pitanje da li postoji mogućnost da sve ili bar veliki broj ZUR uspešno prate primer azijskih NiZ u okviru datog poretka svetske privrede, i datog obrasca korišćenja resursa i potrošačkih preferencija na svetskom nivou. Skeptici se pitaju da li iskustvo azijskih NiZ može zaista služiti kao model podesan za imitiranje. Posmatrajući ostatak Azije, zemlje Subsaharske Afrike, Latinsku Ameriku i Istočnu Evropu, oni vide rastuću fragmentaciju i nasilnu manipulaciju komunalnim, kulturnim, podnacionalnim, nacionalnim i regionalnim identitetima od strane samodovoljne elite. U Subsaharskoj Africi, Latinskoj Americi i Aziji ogroman broj zemalja nije uspeo da transformiše svoje privrede u *ekonomske tigrove*. Nažalost, ni teorija, ni iskustvo ne obezbeđuju jasan *indigo* koji bi pratile druge zemlje. Ekonomska teorija nam samo *generalno* govori šta bi se moralo činiti, dok ne kaže puno o sledu, pogodnom trenutku ili brzini promena politike.

Sve je teže za kasnopridošlice da uhvate priključak zato što je svetska privreda postala kompleksnija i asimetrično međuzavisna, i zato što je sve oštrija kontradikcija između njene transnacionalizacije i institucionalnog sistema zasnovanog na nacionalnoj državi. Odnosno, često pominjane relativne prednosti kasnopridošlica u vidu pristupa novom *know-how* su smanjene. Kako se pritisak multilateralne liberalizacije trgovine pod nadzorom STO nastavlja, može se očekivati da prostor za sprovođenje industrijske ili trgovinske politike postane još uži. Generalno, svetska tržišta danas nisu voljna da tolerišu velike izvozne subvencije i veliki deo tehnologija potrebnih da se agresivno učestvuje na svetskim tržištima ne mogu se steći inženjeringom u suprotnom smeru. Ipak, to ne znači da multilateralna liberalizacija podstiče privredni rast, a da se državna intervencija više ne koristi. Da bi se privreda kasnopridošlica uspešno integrisala u svetsko tržište, država treba da sprovodi aktivnu politiku promocije izvoza, transfera tehnologije i stvaranja ljudskog kapitala, takođe istovremeno se noseći sa nedostatkom koordinacije i odupirući se pretnji periferizacije. Isto tako kao što bi bilo apsurdno napustiti tržište onda kada se utvrdi da je došlo do propusta tržišta, isto tako se neuspesi države ne mogu koristiti kao opravdanje za kompletno povlačenje države iz ekonomskih poslova. Ono što bi trebalo da se učini je da se ojača uloga tržišta uz pomoć institucionalne inovacije, uz istovremeno osiguranje da državna tela funkcionišu efikasnije u onim oblastima gde su njihove aktivnosti nezamenljive.

Stoga verujemo da će na ovaj način prezentirana, raznovrsna i upozoravajuća, iskustva novoindustrijalizovanih zemalja regiona IA i JIA biti od neprocenjive važnosti za Srbiju u njenom traganju za efikasnim rešenjima aktuelnih problema. Autor je pokazao na primeru ovih zemalja da, nezavisno od karaktera sprovedenih socijalno-ekonomskih politika - neoliberalnih ili etatističkih -, problemi razvoja zemalja kasnopridošlica ne mogu biti rešeni samo u okvirima današnje ekonomike.

Aktuelnost disertacije se može sumirati zaključkom da se bez iskustva azijskih NiZ ne mogu adekvatno oceniti dostignuća i problemi drugih ZUR, i razumeti problemi sa kojima se suočava Srbija. U našoj zemlji se još uvek razmatra kako da se reaguje na izazove postindustrijske epohe i globalizacije (i nestanak socijalne države). Još uvek nije odlučeno da li je potrebna reindustrijalizacija; koje sektore, u uslovima oskudnih finansijskih sredstava, označiti strateškim; da li potpuno zanemariti ulogu države u potrebnoj privrednoj transformaciji da bi se ispunili uslovi međunarodnih finansijskih organizacija i sl. Mnogi problemi sa kojima se suočavamo su slični onima sa kojima su se suočavale azijske NiZ. Nameće se niz pitanja: da li i naš put podrazumeva represiju radne snage? Da li imamo mogućnosti da ostvarimo strukturnu transformaciju privrede bez pomoći stranog kapitala, a možda i *usprkos* stranom kapitalu? Da li je moguća strateška regionalna integracija tipa azijskih NiZ na Zapadnom Balkanu? Ko bi ovde mogao da igra ulogu zemlje modela i da li uopšte takva zemlja postoji?

7. Zaključak

Na osnovu uvida u završenu doktorsku disertaciju kandidata mr Dejana Gajinov, pod nazivom „**Privredno čudo zemalja Istočne i Jugoistočne Azije**“, Komisija konstatuje da je kandidat, koristeći relevantnu naučnu metodologiju, kao i brojnu stranu i domaću literaturu, uspešno i na originalan način obradio postavljenu temu. Komisija potvrđuje da je doktorska disertacija urađena u skladu sa Prijavom koju su odobrili Nastavno-naučno veće Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Veće naučnih oblasti pravno-ekonomskih nauka Univerziteta u Beogradu kako u pogledu predmeta, cilja i metoda istraživanja, tako i u pogledu sadržaja. Isto tako, Komisija konstatuje da je ostvaren cilj istraživanja i da je doktorska disertacija rezultat originalnog i samostalnog naučnog rada kandidata. Po opsegu i dubini analize, načinu izlaganja i dobijenim rezultatima ova doktorska teza predstavlja vredno naučno delo iz problematike kojom se bavi.

Na osnovu svega izloženog, imajući u vidu kvalitet, značaj, ostvarene rezultate i naučni doprinos doktorske disertacije kandidata mr Dejana Gajinov, pod nazivom „**Privredno čudo zemalja Istočne i Jugoistočne Azije**“, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da je prihvati i odobri njenu javnu odbranu.

U Beogradu, 17.4. 2015. g.

Članovi Komisije:

prof. dr Ljubinka Joksimović

prof. dr Biljana Jovanović Gavrilović

prof. Dr Vlastimir Leković

